

Pühapäevakooli ajaloost ja tänapäevast

MERJE SCHULTZ, EELK Tallinna Piiskoplik Toomkoguduse pühapäevakooliõpetaja

Pühapäevakool on juba pea kolmsada olnud kohaks, kus lapsed on saanud kristlikku kasvatust ja haridust. Käesolev artikkel räägib pühapäevakooli ajaloost maailmas ja Eestis ning XXI sajandi pühapäevakoolist luteri kiriku näitel

Pühapäevakooli ajalugu sai alguse 1780. aastal Inglismaal, Cloucesteris. Kohaliku ajalehe omanik ja anglikaani kiriku liige Robert Raikes ei saanud oma kabinetis rahulikult töötada, sest akna taga käratses hulk lapsi, kellel polnud pühapäeval midagi muud teha. Neil puudus igasugune haridus, nad ei käinud koolis ega kirikus ning enamik neist töötasid argipäeviti vabrikutes. Et selline korralagedus lõpetada, otsustas Robert Raikes koos abivaimuliku Thomas Stockiga asutada esimese pühapäeviti peetava kooli kohaliku kiriku juurde. Kaks meest õpetasid lapsi lugema ja kirjutama ning neile anti ka usuõpetust, kasutades enda trükitud materjale. Ajapikku religiooni osakaal tundides suurenes.

Robert Raikes ei olnud siiski esimene, kes alustas pühapäevakooliga. 1769 aastal tegeles selliste tundidega metodisti kiriku liige Wycombis Hannah Ball, kuid erinevalt Raikes`ist polnud tal võimalik oma tegevust teistele tutvustada. Robert Raikesi pühapäevakool sai ajalehes *Cloucester Journal* maksimaalse avaliku tähelepanu osaliseks ja hakkas seetõttu kiiresti levima üle kogu ingliskeelse maailma. 18. sajandi lõpuks õppis enam kui 1000 koolis kümneid tuhandeid õpilasi. Pärast esimest maailma pühapäevakoolide konverentsi (*World Sunday School Convention*) Londonis 1889. aastal levis pühapäevakoolide tegevus üle kogu kristliku maailma.

Pühapäevakoolide ajaloost Eestis on vähe kirjutatud

Piltidega nädalaleht "Esmaspäev" kirjutas 20. veebruaril 1937. aastal, et esmalt töötasid pühapäevakooli alal Eestis XIX sajandil mõned Wicherni vennad Saksamaalt. Esimesed tõendid pühapäevakooli toimumise kohta Eestis on aastast 1876. Naissaare kooliõpetaja Petrus Bergstein hakkas seal Rootsi eeskujul lastele pühapäevakooli tunde pidama. Lapsed koondati pühapäevakooli ka Vormsi saarel Rälbys 1881. aastal Rootsi misjonäri Lars Johan Österblomi mõjul. 1884 rajati töö Pärnus, hiljem Haapsalus ja Hiiumaal.

Ajalehe teatel tuleks üheks pühapäevakooli rajajaks meie kodumaal pidada XIX sajandi kuulsat sakslasest äratusjutlustajat ja misjonäri dr. Friedrich Baedekeri, kes sai kuulsaks oma reisidega Venemaale evangeliseerimise eesmärgil. Viibides oma läbisõidul Tallinnas hakkas ta siin pidama pühapäevakooli tunde lastele erakorteris. Samuti kuulutas ta ka eestimaalastele evangeeliumi. Ajalehe andmetel oli see umbes 50 aastat tagasi, ehk aastal 1887. Omaegsed pühapäevakooli õpilased mäletavad "isa" Baedekeri, kui ta tegelikult näitas, kuidas jänes hüppab ja karjane hoiab tallekest, selgitades lastele Jumala armastust loomade vastu. Samal ajal hakati lastejumalateenistusi pidama ka teistes luteri kirikutes, nt. Toomkirikus superintendent Schultz`i juhatusel. Kaarli kirikus toimus juba pühapäevakool rühmades.

Katoliku kiriku lastetöö kohta on andmeid eelmise sajandi esimesest poolest põhiliselt ajalehtede kaudu. Päevaleht nr. 185, 11. juulil 1933 kirjutas, et katoliku preestrite peaülesandeks on sõjaajal laialipuistatud katoliiklaste ülesotsimine, neile katoliku jumalateenistusest osavõtmise võimaluste andmine ja katoliiklaste laste usuliselt kasvatamine. Noorte kasvatamisse oli kaasatud 2 nunna ja 2 preestrit.

1935. aastal etendati Tartu kiriklas lavastust “Rikka mehe suremisest”, kus tegelasteks peaaegu ainult lapsed, kellele antud tegevus oli hääks kasvatusteguriks ning mis täiskasvanuile mõjus jutlusena.

1936. aastal oli katoliku kiriku juures hästi organiseeritud usuõpetus, mida täiendas lasteaiad ja lastekodu, hiljem lisandus poiste internaat, mis oli Tallinnas üsnagi tunnustatud. Kool asus Uuel tänaval ja internaadi põhisuunitlus oli vaimulike kasvatamine.

Tallinna koguduse juures tegutses noorte tütarlaste liit. Kaks korda kuus kogunevad vanemad neist rõõmsale koosviibimisele ja tõsisele usulisele edasiarendamisele. Nooremate grupp on veelgi agaram. Noorsootöö sihiks on kasvatada teadlikult usuliselt orienteeritud noori inimesi. Noorkotkaste Olevi rühm kogunes kaks korda kinoetendusiks.

7. juunil 1936 läks Peeter Pauli kirikus esimesele armulauale hulk lapsi. Sama aasta juunis toimus Paralepas Eesti Skautide suurlaager kus pidulikul katoliku jumalateenistusel osales 80 skauti. Teisel jõulupühal 1936 oli katoliku õdede juures Tartus laste mänguringi mudilaste korraldatud jõulupuud. Väikesed esinesid mitmesuguste paladega mida pealtvaatajad suure imestusega jälgisid. Mänguring võitis kohalike elanike hulgas veel rohkem lahkete poolehoidu ja tunnustamist.

Katoliku kirik koos Eesti Haridusliiduga korraldas haridustööd Lõuna-Eestist Lätti väljarännanud ja tol ajal peaaegu välja suremas eestlaste suguharu juures, tuues sealt igal aastal lutsi (Ludza) eestlaste järeltulijaid õppima Tallinna katoliku poeglaste internaat. Lutsi noormehi ja neide saadeti ka Rannamõisas asuvasse lastekodusse, et nad saaksid haridust eesti keeles. Tänapäevaks on Ludza eesti kogukond hääbunud. Suvel Ludzat külastades sain teada, et eesti kogukonda seal enam ei eksisteeri. Piirkonnas mäletatakse küll veel, et seal elas hulgaliselt eestlasi. Näiteks Ludza praegune linnapea on eesti juurtega.

8. märtsil 1935. aastal ilmunud “Eesti Statistika” andmetel oli kuni 19-aastasi isikuid katoliku kirikus 77,2 %, õigeusu kirikus 33,8% ja luteri kirikus 29,2 %.

Seega võib väita, et eelmise sajandi 30. aastatel tegutses katoliku kiriku juures kindlasti Tallinnas ja Tartus, aga tõenäoliselt ka mujal koguduste juures mitmeid laste- ja noorteringe. Samuti olid katoliku kirikuga seotud skautide, gaidide ja noorkotkaste grupe.

Pühapäevakoolitööst Eestis XXI sajandil luteri kiriku näitel

Tänapäeval on pühapäevakool kiriku viis anda lastele kristlikku kasvatust ning pakkuda osadust, õpetada lapsi nägema Jumala tegusid, kogema Tema lähedalolu nii sõnas kui palves ja erinevate tegevuste kaudu kandma edasi kristlikke väärtusi.

2018. aastal tegin uurimuse lastetöö kohta EELK-s. Eesmärk oli kaardistada pühapäevakooli tegemisi üle Eesti. Küsitlesin kõiki kogudusi, kus 2017. aasta jooksul toimus vähemalt üks lastetund.

EELK-s oli 2017. aasta statistika järgi 12 praostkonda ja 168 kogudust. Järgnevalt väike ülevaatlik tabel viimastel aastatel peetud lastetundide kohta Eesti Evangeelses Luterlikus Kirikus.

aasta	lastetunde peeti	osalenud lapsed	õpetajad
-------	------------------	-----------------	----------

2014	106 koguduses	2901	299
2015	95 koguduses	2862	267
2016	98 koguduses	3525	275
2017	94 koguduses	3614	279
2018	89 koguduses	3354	254

On näha, et koguduste arv, kus lastetööd tehakse on languses, samuti on vähenenud õpetajate arv. Laste arv on aga kasvanud kuni 2018. aastani ja see on väga suur.

Vaadates statistikat kriitilise pilguga ja tuginedes isiklikule kogemusele tekkis siinkirjutajal huvi, kui paljud neist lastest osalevad regulaarse pühapäevakooli töös ja mis tegevustega seoses veel lastetunde peetakse.

Lähemal uurimisel selgus, et 11 koguduses on tegemist muu lastetöö vormiga (suvine lastelaager, usuõpetuse tunnid kohalikus üldhariduskoolis, kooliklassi või lasteaiarühma ühekordne kirikukülastus). 6. koguduses lastetööd enam ei toimunud, 20 kogudust ei andnud tagasisidet ning traditsioonilisi pühapäevakooli tunde peeti kindlasti 57 koguduses. Seega võime üldistavalt öelda, et 2017. aastal võisid pühapäevakooli tunnid toimuda 77. koguduses. Kuid kui palju osales selles lapsi? Statistikas kajastuv 3614 last on ilmselgelt liiga suur, sest nagu näitas küsitlus, on nende hulka loetud ka kõik üldhariduskoolide, suvelaagrite, lasteaia- ja koolilapsed, kes mingil muul moel on kirikuga kokku puutunud.

Uurimuses osalenud kogudused andsid oma pühapäevakooli töös osalenud laste keskmiseks arvuks 10 last. Seega 77. koguduses kus võisid toimuda pühapäevakooli tunnid, osales kokku maksimaalselt 770 last.

Mahukam osa uurimusest kulus aga pühapäevakooli töökorralduse ja eesmärkide kaardistamisele ja seoses sellega ka pühapäevakooli õpetajate vajaduste selgitamisele. Järgnevalt lühike ülevaade sellest.

Keskmine pühapäevakooli tund kestab 1,5 tundi, selle ettevalmistamisel on õpetaja otsinud väga erinevatest paikadest sobivat materjali. Enim kasutatakse Piiblit ja erinevaid lastepiibleid. Järgnevad “Hea Karjane” I-IV, juturaamat “Jutustan Sinule loo” I, II, “Kalendriaasta meisterdamisi” ning “Ühendus Lapsed Eestis” materjalid. Väga palju kasutatakse materjali otsimisel ka internetilehekülgi. Enim kasutatakse www.pinterest.com ja <http://sahtel.eelk.ee/>

Pühapäevakooli õpetaja peab olema väga loominguline ja leidlik, et erinevatest kohtadest leitu üheks huvitavaks tunniks kokku panna. Pühapäevakooli tunni ülesehitus on oma põhielementides sarnane igal pool: alguspalve, piiblitlugu ja selle arutelu/seos tänapäeva eluga või mõni muu teema, töölehtede täitmine, laul, käeline tegevus, mäng, lõpetuseks vaba palve või Meie Isa palve. Iga õpetaja lähtub oma tugevustest ja vahel tuleb tund üles ehitada kohapeal

ja samm-sammult, sest alati ei teata millises vanuses ja millise taustaga lapsed tundi tulevad. Selleks on aga vaja rohkem eeltööd teha, et oleks materjali nii väikestele kui suurematele lastele.

Pühapäevakooli tunnis on oluline koht piiblilugudel ja nende mõtestamisel. Enim räägitakse Uue Testamendi lugusid, järgnevad Vana Testamendi lood, kirikukalender ning Meie isa palve. Vähem räägitakse ajaloolistest kiriku suurkujudest ning kirikuloost.

Kogudustes, kus on olemas õppekava, on selgelt sõnastatud ka iga tunni jaoks õpieesmärgid. Kus õppekava puudub, on ka õpieesmärgid sõnastamata. Meetoditest kasutatakse enim arutelu ehk vestlust, sellele järgnevad interaktiivne jutustamine ja flanellograaf. Tunni illustreerimisel kasutatakse suuri värvilisi pilte või tehakse koos lastega valmis pörandapilt. Õpetajatel vajavad rohkem teadmisi sellest, kuidas ühte või teist piiblilugu lastele arusaadavaks teha. Et see ei oleks lihtsalt üks lugu, vaid mida Jeesus selle looga tahab meile nüüd ja praegu öelda.

Õpetajad tunnevad enim puudust tunni ettevalmistamise terviklikust juhendist. Oluliseks peeti ka mainida, et see oleks mõeldud EELK lapsele. Kuna lastele meeldib väga meisterdada, siis on vaja ka meisterdamise ideid mis haakuksid tunni teemaga. Pühapäevakoolis oleks hea lastega vaadata teemakohaseid nukufilme, videoid. Veel mainiti piiblilugude multifilme ja valmis eestikeelseid *powerpointe* ning erinevaid interaktiivseid meetodeid.

Teemakohaseid koolitusi üldiselt vajatakse, kuid neid ei toimu piisavalt ja suuremalt jaolt toimuvad need Tallinnas kuhu on kaugemalt tulijatel pikk maa sõita. Ühepäevast pühapäevakooli õpetaja baaskursust mis oleks õpetajalt-õpetajale praktiliste näpunäidetega, võiks korraldada iga aasta sügisel kui alustab uusi õpetajaid. Koolitused peaks toimuma Eesti eri paikades ja vastavalt vajadusele ka väiksemates kohtades. Selleks on vaja jõuda iga õpetajani (statistika järgi 249 õpetajat) ja koondada pühapäevakooli õpetajad üle Eesti ühte andmebaasi. Koolituspäev peaks olema varakult ette teada, siis leiaks kõik soovijad endale lähima paiga ja oleksid varustatud baasteadmistega, esmase materjaliga ja kindlustundega, et see, mida ta teeb, on õige.

Pühapäevakooli õpetaja arvates on tema töö eesmärk laste integreerimine osadusse kogudusega ning lapse isiklik suhe Jumalaga, palveelu. Samuti on olulised kristlikud väärtused. Pühapäevakoolis regulaarselt käiv laps peaks teadma, kes on Jeesus ja Jumal ning et iga laps on Jumala silmis väärtuslik just sellisena nagu ta on.

Ideaalse pühapäevakooli tunni kava pole võimalik välja tuua. Iga pühapäevakooli õpetaja on isiksus oma tugevuste ja nõrkustega. Iga pühapäevakooli tund on oma õpetaja nägu ja see ongi ideaalne tund.

Kuna EELK ei ole siiani välja töötanud kristliku kasvatuse üldkiriklikku kontseptsiooni ja eriti ei tegeleta ka metoodilise materjali valmistamisega, on õpetajatele jäetud suhteliselt vabad käed oma tunni ettevalmistamiseks. Pühapäevakooli õpetajal on kindel nägemus, et pühapäevakoolis käivad lapsed on meie koguduse tulevik. Oluline on lapsele teadvustada, et kogudus on koht, kuhu ta on alati oodatud. Seepärast peaks iga kogudus pöörama tähelepanu pühapäevakooli tööle ja selleks on vaja leida õpetajaid, kes oleksid nõus regulaarselt lastetunde läbi viima ning pakkuma neile selleks igakülgselt abi. Pühapäevakooli tunde saab läbi viia ka raamatukogus või noortekeskuses kui kogudusel oma ruume ei ole.

Mõiste lastetöö on väga levinud ja hõlmab väga paljusid valdkondi. Traditsiooniline pühapäevakool hakkab kaotama oma positsiooni kirikute juures, sest üha vähem on kogudusi kus sellisel moel lapsi õpetatakse. Kui osalevate laste arv statistika järgi kasvab, siis toimub

see muu lastetöö arvelt mis on küll lastega tegelemine, kuid ebaregulaarne või koguni ühekordne üritus. Koolides läbiviidavad tunnid toimuvad küll regulaarselt, kuid tõenäoliselt on tegemist oikumeenilise lastetööga mis avardab laste silmaringi, kuid ei teeni eesmärki kasvatada last osadusse kogudusega. Seepärast peaks üldkiriklikul tasandil pöörama enam tähelepanu pühapäevakoolile kui kohale, kus kasvab koguduse tulevik ja pühapäevakooli õpetajatele, kes on pühendunud oma teenimistööle.

Kasutatud kirjandus:

1. Havakats, P, Kaasik A, Kaljuste L, Kask, K, Kerikmäe, I, Lilleoja, L; Palli, M; Pilli, E, Säask, K; Tankler, M; Vallikivi, K. (2012). *Jätkusuutlik lastetöö koguduses*. Tallinn: Eesti Kirikute Nõukogu
2. *Esmaspäev* (1937)
3. *Kiriku Elu* (1935)
4. *Kiriku Elu* (1936)
5. *Kiriku Elu* (1937)
6. *Kiriku Elu* (1990)
7. Päevaleht (1933)
8. Saard, R. (2018). *Ristitud eestlane*. Tallinn: Argo
9. Schultz, M. (2018). *Pühapäevakool Eesti Evangeelses Luterlikus Kirikus: uurimus pühapäevakooli hetkeolukorrast ja pühapäevakooli õpetajate vajadustest*. Tallinn: Usuteaduse Instituut